

A Sociological Study of Domestic Violence against Women in Iran: A Narrative Review

Masoud Koochani Esfahani¹, Farhad Nosrati Nejad^{2*}, Hamed Sedighi³, Asieh Namazi⁴, Hossein Rameshgar⁵

1. Ph.D. Candidate in Health and Social Welfare. University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran; masoudkuchani@gmail.com
2. Assistant Professor, Department of Social Welfare, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran. (Corresponding Author); fa.nosratinejad@uswr.ac.ir
3. Researcher, Department of Governance, Campus Fryslan, University of Groningen, Leeuwarden, the Netherlands; h.seddighi@rug.nl
4. Instructor, Department of Midwifery, Islamic Azad University (Rasht Branch), & Ph.D. Candidate in Health and Social Welfare. University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran; anamazi55@yahoo.com
5. Ph.D. Candidate in Health and Social Welfare, University of Social Welfare and Rehabilitation Sciences, Tehran, Iran; h.rameshgar@outlook.com

Review Article

Abstract

Background and Aim: Domestic violence against women has always been a social problem and has continued in the social history of Iran. A wide range of studies have examined the causes and contexts of this problem from different perspectives. This study aimed to achieve a comprehensive theoretical model of the causes and contexts of domestic violence against women in Iran.

Methods and Data: The research method of this study was a narrative review, examining 95 studies in Persian published over 20 years from 2002 to 2021. The variables that had a significant effect or correlation with violence against women in previous studies were categorized and the relationships of new variables were determined.

Findings: Findings indicated that patriarchal values and beliefs and differences in socioeconomic status and low social and cultural, and economic capital are the leading causes of domestic violence against women in Iran. Other variables shown in the final model were all affected by one of these two main variables.

Conclusion: In this study, social and cultural factors are put together to provide a more complete picture of the factors and contexts explaining domestic violence against women in Iran. The final proposed model can be used as a theoretical framework in future studies.

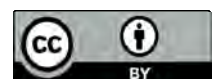
Keywords: Domestic violence, Violence against women, Theoretical model of domestic violence, Narrative review, Iran

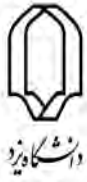
Key Message: Patriarchal values and beliefs and gender inequality are the main factors behind domestic violence against women in Iran.

Received: 18 May 2022

Accepted: 02 August 2022

Citation: Koochani Esfahani, M., Nosrati Nejad, F., Sedighi, H., Namazi, A., Rameshgar, H. (2022). Sociological Study of Domestic Violence against Women in Iran; A Narrative Review. *Journal of Social Continuity and Change*, 1(2): 399-416. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2797>

بررسی جامعه‌شناختی خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران: یک مطالعه مروری

مسعود کوچانی اصفهانی^۱، فرهاد نصرتی نژاد^{۲*}، حامد صدیقی^۳، آسیه نمازی^۴، حسین رامشگر^۵

۱- دانشجوی دکتری سلامت و رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران؛ masoudkuchani@gmail.com

۲- استادیار گروه مدیریت رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران (نویسنده مسئول): fa.nosratinejad@uswr.ac.ir

۳- پژوهشگر، دپارتمان حکمرانی، پردیس فریسلان، دانشگاه خرونینگن، هلند؛ h.seddighi@rug.nl

۴- مربی گروه مامایی، دانشگاه آزاد اسلامی (واحد رشت)، رشت، ایران و دانشجوی دکتری سلامت و رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران؛ anamazi55@yahoo.com

۵- دانشجوی دکتری سلامت و رفاه اجتماعی، گروه مدیریت رفاه اجتماعی، دانشگاه علوم توانبخشی و سلامت اجتماعی، تهران، ایران؛ h.rameshgar@outlook.com

مقاله مروری

چکیده

زمینه و هدف: خشونت خانگی نسبت به زنان همواره یک مشکل اجتماعی بوده و در تاریخ اجتماعی ایران تداوم داشته است. مطالعات زیادی از دیدگاه‌های مختلف به بررسی علل و زمینه‌های این مشکل پرداخته‌اند. این مطالعه با هدف دستیابی به یک مدل نظری جامع از علل و زمینه‌های خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران انجام شده است.

روش و داده‌ها: روش انجام این مطالعه، مرور روایتی بوده و تعداد ۹۵ مطالعه به زبان فارسی که طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۰ منتشر شده است را مورد بررسی قرار داده است. متغیرهایی که در مطالعات قبلی اثر یا همبستگی معناداری با خشونت نسبت به زنان داشتند، دسته‌بندی شد و روابط متغیرهای جدید با یکدیگر مشخص شد.

یافته‌ها: یافته‌ها حاکی از آن است که ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه و تفاوت در پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی پایین، علل اصلی و بنیادی خشونت خانگی نسبت به زنان است. متغیرهای دیگری که در مدل نهایی نشان داده شد، همه متأثر از یکی از این دو متغیر اصلی بودند.

بحث و نتیجه‌گیری: در این مطالعه، عوامل اجتماعی و فرهنگی در کنار هم گذاشته شده تا تصویری کامل‌تر از عوامل و زمینه‌های تبیین‌کننده خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران ارائه شود. مدل نهایی ارائه شده می‌تواند به عنوان چارچوب نظری در پژوهش‌های آتی مورد استفاده قرار گیرد.

واژگان کلیدی: خشونت خانگی، زنان، نابرابری جنسیتی، مرور روایتی، ایران.

پیام اصلی: ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه و نابرابری جنسیتی عوامل اصلی و زمینه‌ساز خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران است.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۰۵/۱۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۲/۲۸

ارجاع: کوچانی اصفهانی، مسعود؛ نصرتی نژاد، فرهاد؛ صدیقی، حامد؛ نمازی، آسیه؛ رامشگر، حسین (۱۴۰۱). بررسی جامعه‌شناختی خشونت خانگی نسبت به زنان

در ایران؛ یک مطالعه مروری، *تداوم و تغییر اجتماعی*، (۳)۱: ۳۹۹-۴۱۶. <https://doi.org/10.22034/jscc.2022.2797>

مقدمه و بیان مسأله

زمانی که از خشونت سخن به میان آورده می‌شود، بیشتر خشونت جسمی در ذهن تداعی می‌شود، اما خشونت انواع مختلفی شامل خشونت جسمی، روانی، جنسی، اجتماعی و اقتصادی دارد. اگرچه افراد با ویژگی‌های مختلف ممکن است مورد خشونت‌های مختلف قرار بگیرند، ولی گروه‌های کودکان، زنان و سالمندان بیشتر از سایر گروه‌ها در معرض خشونت بوده‌اند. خشونت خانگی ابتدا در ارتباط با خشونت نسبت به کودکان مورد توجه قرار گرفت. با قوت گرفتن جنبش‌های زنان و کودکان در دهه‌های ۱۹۶۰ و ۱۹۷۰ میلادی، مسأله خشونت خانگی و به طور ویژه نسبت به زنان و کودکان اهمیت بیشتری پیدا کرد (اعزازی، ۱۳۸۷).

خشونت علیه زنان در همه کشورهای جهان رخ می‌دهد و همچنان یکی از جدی‌ترین مشکلات حل نشده دوران ما است (Akhmedshina, 2020). اگرچه برخی از زنان بیش از دیگران در معرض خشونت هستند ولی خشونت می‌تواند برای هر زنی، در هر کشوری صرف نظر از فرهنگ، مذهب یا وضعیت اقتصادی رخ دهد. بر اساس گزارش سازمان بهداشت جهانی از هر سه زن یک نفر در طول زندگی خود خشونت جسمی یا جنسی را عمدتاً توسط شریک زندگی خود تجربه می‌کند (World Health Organization, 2018a). حتی در کشورهای توسعه یافته خشونت نسبت به زنان قابل توجه است، چنانکه آمارها نشان می‌دهد که ۱۲ تا ۱۵ درصد زنان در اروپا هر روز در خانه با خشونت مواجه می‌شوند (Akhmedshina, 2020).

در ایران آمارهای مربوط به خشونت خانگی نسبت به زنان قابل توجه است. بر اساس گزارش سال ۲۰۱۸ سازمان جهانی بهداشت، زنان دارای شریک زندگی در طول عمر ۳۱ درصد و طی یک سال گذشته ۱۸ درصد از آنها خشونت خانگی را تجربه کرده‌اند (World Health Organization, 2018c). میانگین جهانی تجربه خشونت خانگی طول عمر و طی یکسال گذشته به ترتیب ۲۷ و ۱۳ درصد است (World Health Organization, 2018b) که حاکی از سطح بالای خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران است. یافته‌های مطالعات دیگر از بخش‌های مختلف ایران نشان‌دهنده شیوع بالای خشونت خانگی نسبت به زنان است. برای مثال، مطالعه‌ای در شیراز در سال ۲۰۱۹ نشان داد که بیش از ۵۴ درصد از زنان خشونت خانگی را تجربه کرده‌اند و شیوع خشونت روانی، جسمی و جنسی به ترتیب حدود ۵۲، ۱۸ و ۱۴ درصد بود (Moazen et al. 2019). مطالعه دیگری در سنجش نشان داد که در جمعیت مورد مطالعه، شیوع کلی خشونت در یکسال گذشته ۷۱ درصد و شیوع خشونت عاطفی، جنسی و جسمی نیز به ترتیب حدود ۶۲، ۴۸ و ۴۹ درصد بود (Afkhazadeh et al. 2019).

خشونت خانگی مردان نسبت به همسران پیامدهای زیان‌آوری دارد. خشونت نسبت به زنان باعث آسیب‌رساندن به زنان در طول زندگی می‌شود. به طوری که برخی از آنها اثراتی دارد که تا پایان عمر همراه فرد خواهد ماند و به سادگی قابل حل نیستند. در سطح کلان‌تر، خشونت نسبت به زنان به سلامت اقتصادی و اجتماعی خانواده‌ها، جوامع و کشورها آسیب می‌رساند (World Health Organization, 2018a). زنان به عنوان نیمی از جمعیت انسانی و افرادی که نقش مهمی در تربیت فرزندان دارند، با تجربه خشونت در خانه، نه تنها آسیب‌های جسمی، روانی و اجتماعی را تجربه می‌کنند بلکه با عنوان عضوی مهم از خانواده و اجتماع، در ایفای نقش خود در خانواده و اجتماع دچار مشکل می‌شوند و در نهایت این وضعیت سلامت اجتماعی را کاهش می‌دهد.

خشونت در سطوح مختلف، توجه بسیاری از نظریه‌پردازان علوم اجتماعی را به خود جلب کرده است. به این ترتیب، تلاش‌های آنها در قالب نظریه‌های مختلف ارائه شده است و هر کدام تلاشی برای روشن‌تر کردن علل و زمینه‌های خشونت بوده است. جدول ۱ مروری مختصر بر این نظریه‌ها و تبیین آنها از علل و زمینه‌های خشونت را نشان می‌دهد.

جدول ۱- نظریه‌های تبیین‌کننده خشونت

نظریه	توضیح علل و زمینه‌های خشونت
نظریه یادگیری اجتماعی	یادگیری خشونت از طریق مشاهده و تقلید است.
نظریه نظارت اجتماعی	افراد برای رسیدن به یک هدف یا دستیابی به اقتدار در برابر دیگران تمایل به استفاده از زور و قدرت دارند و نظارت اجتماعی به مثابه منعی در برابر اقتدار و اعمال خشونت است.
نظریه فمینیستی	ساختارهای پدرسالارانه در جامعه وجود دارد. در این ساختار مردان از طریق سلطه بر زنان موقعیت برتری نسبت به زنان پیدا کرده و موجب فرمان‌برداری زنان می‌شود.
نظریه ترکیبی	خشونت پدیده‌ای چندبعدی (تعامل عوامل فردی، محیطی، اجتماعی) و در چهار سطح تحلیل می‌شود: سطح ۱) عوامل تاریخی و فردی که هر مردی آن را در روابط یا رفتارهایش بروز می‌دهد؛ سطح ۲) شامل خانواده و سایر روابط نزدیک که خشونت در آن رخ می‌دهد؛ سطح ۳) نهادها و ساختارهای اجتماعی رسمی و غیررسمی زمینه‌ساز خشونت؛ سطح ۴) نگرش‌های تشکیل‌دهنده چشم‌انداز فرهنگی توجیه‌کننده خشونت.
نظریه منابع	خانواده مانند هر نظام اجتماعی دیگری دارای سلسله‌مراتب اقتدار است. هر کسی که به منابع بیشتری دسترسی داشته باشد می‌تواند دیگران را به فعالیت در جهت اهداف خود مجبور کند.
نظریه تضاد	ریشه خشونت در تضاد منافع است.
نظریه مبادله	در رابطه میان افراد، هر فرد تلاش می‌کند که سود خود را به حداکثر و هزینه را به حداقل برساند. خشونت خانگی حاصل عدم تناسب بین هزینه (سرمایه‌گذاری‌های مرد برای خانواده) و سود (رفتار مطابق میل آن) است.
نظریه کارکردگرایی	در خانواده سلسله‌مراتب بر اساس تخصص، صلاحیت و لیاقت تعیین نمی‌شود بلکه بر پایه جنسیت، سن و قدرت اقتصادی است. رفع تضادهای حاصل از این سلسله‌مراتب با استفاده از ابزار قدرت و گاهی خشونت است.
نظریه فرهنگی	فرضیه هماهنگی بر این اساس است که میان ارزش‌های اساسی یک جامعه و پدیده اجتماعی مانند خشونت حدی از هماهنگی وجود دارد. بین رفتار خشونت‌آمیز مردان نسبت به زنان و هنجارهای اجتماعی ارتباط مثبت وجود دارد.

(منبع: محقق ساخته)

مطالعات زیادی در زمینه خشونت خانگی نسبت به زنان ایران انجام شده است. این مطالعات در سطوح مختلف و با نگرش جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، مددکاری و غیره انجام شده است. تبیین دقیق‌تر چرایی خشونت خانگی نسبت به زنان در گرو در نظر گرفتن متغیرهای سطح کلان، میانه و خرد و ارتباط آنها با یکدیگر است ولی عموماً محدودیت‌های زمانی و مالی پژوهش‌ها امکان انجام آن را نمی‌دهد. هدف از انجام این پژوهش ارائه تبیین نظری جامع بر اساس مطالعات انجام‌شده در ایران است تا بر مبنای آن تصویر دقیق و کامل‌تری از ریشه‌ها و علل خشونت خانگی نسبت زنان در ایران ارائه شود. پرسش اصلی در این پژوهش این است که بر اساس مطالعات انجام شده در زمینه خشونت خانگی طی ۲۰ سال اخیر، عوامل و زمینه‌های خشونت خانگی نسبت به زنان چه بوده است؟ و تأثیر و تأثر این متغیرهای در مسیر اثرگذاری بر خشونت چگونه است؟

روش و داده‌های پژوهش

پژوهش حاضر با روش مرور روایتی انجام شده است. مرور روایتی، تحلیلی جامع، انتقادی و عینی از دانش جاری در مورد یک موضوع است و می‌تواند به ایجاد یک چارچوب نظری در رابطه با یک موضوع کمک کند. به منظور انجام این پژوهش، با کلیدواژه‌های «خشونت»، «آزار»، «زنان»، «دختران» در منابع داده فارسی شامل «مگ ایران»، «سامانه نور (نورمگز)»، «سامانه منابع علمی جهاد دانشگاهی» و همین‌طور «گوگل پژوهشگر (گوگل اسکالر)» تمام مطالعات منتشر شده طی سال‌های ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۰ بررسی شد.

نتایج این جستجوها مورد بررسی اولیه قرار گرفت و مقالاتی که خارج از حیطه علوم اجتماعی (جامعه‌شناسی، مطالعات فرهنگی، روان‌شناسی و ...) بود از آن حذف شد (برای مثال، مطالعات صرفاً حقوقی در این مطالعه قرار نگرفته است). سپس همه مطالعات به صورت چکیده و تمام متن مورد بررسی قرار گرفت و هر مطالعه‌ای که خشونت نسبت به زنان را به عنوان متغیر وابسته بررسی کرده بود وارد این مطالعه شد.

خروجی نهایی جستجو، تعداد ۹۵ مقاله مرتبط با موضوع شد. بررسی یافته‌های پژوهش طی چهار مرحله انجام گرفت؛ (۱) بخش‌های موردنظر مقالات وارد اکسل شد؛ (۲) عوامل مرتبط با خشونت نسبت به زنان استخراج گردید؛ (۳) عوامل مستخرج دسته‌بندی شد و (۴) روابط بین متغیرها مشخص و با استفاده از آنها مدل نظری تبیین خشونت خانگی نسبت به زنان استخراج گردید. در نهایت شواهدی برای تبیین روابط بین عوامل تبیین‌کننده خشونت نسبت به زنان آورده شد. مطالعاتی که مورد بررسی قرار گرفتند در پیوست گزارش شده است.

یافته‌ها

بررسی مطالعات نشان داد که ۲۹ پژوهش (۳۰/۵ درصد) در دهه ۱۳۸۰ و ۶۶ مطالعه (۶۹/۵ درصد) در دهه ۱۳۹۰ منتشر شده است. همچنین از لحاظ روش پژوهش، ۸۶ پژوهش (۹۰/۵ درصد) با روش پژوهش کمی و تنها ۹ پژوهش (۹/۵ درصد) با روش کیفی انجام شده بود. در پژوهش‌های انجام شده، متغیرهای مختلفی در ارتباط با خشونت خانگی نسبت به زنان مورد بررسی قرار گرفته است. این عوامل و متغیرها در جدول ۱ نشان داده شده است که بر اساس ماهیت آنها به عوامل اصلی دسته‌بندی شده است. ارزش‌های مردسالارانه

و یا ضد زن یکی از عوامل ساختاری و مهمی است که در پژوهش‌های گذشته مورد توجه بوده است. آنها زیربنایی برای باورهای مردسالارانه هستند. ارزش‌ها به‌عنوان تصوّرات یا اندیشه‌هایی که مشخص می‌کند چه چیزی اهمیت دارد (گیدنز، ۱۳۸۷)، نقش مهمی در رفتارهای خشونت‌آمیز دارد. زمانی که مردسالاری و پدرسالاری از یکسو و شیء‌انگاری زنان از سوی دیگر به‌عنوان یک ارزش مطرح شود و به دنبال آن باورهایی چون طبیعی‌بودن آزار و اذیت زنان از سوی مردان و پذیرش و تحمل آن توسط زنان تبدیل به یک باور شود، احتمال خشونت در آن اجتماع یا جامعه افزایش می‌یابد.

پایگاه اجتماعی-اقتصادی زن و مرد و پایگاه بالاتر مرد که در برگرفته سطح تحصیلات، درآمد و شغل است از جمله متغیرهای ساختاری دیگر است که در مطالعات همواره مورد بررسی قرار گرفته است. به‌طور کلی، هرچه پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده پایین‌تر باشد و همین‌طور پایگاه مرد از زن بالاتر باشد، احتمال تجربه خشونت خانگی نسبت به زنان بیشتر می‌شود. در واقع، اختلاف در پایگاه اجتماعی-اقتصادی یکی از ریشه‌های اصلی نابرابری زن و مرد در خانواده است که در نهایت، امکان خشونت مرد و خشونت‌پذیری زن را افزایش می‌دهد. یکی دیگر از عوامل اصلی، نابرابری در منابع است که شامل نابرابری اجتماعی-اقتصادی می‌شود. مردانی که قدرت و منابع اجتماعی-اقتصادی بیشتری در مقایسه با همسران خود در خانواده دارند، احتمال اعمال خشونت بیشتری نسبت به همسر خود دارند تا آنهایی که با همسر خود تقریباً یکسانی دارند.

از آنجا که خشونت خانگی در بستر خانواده شکل می‌گیرد، ویژگی‌های خانواده و نوع ازدواج زنان از اهمیت بسزایی برخوردار است. زنانی که در سنین پایین با اختلاف سنی قابل توجه از همسر، بدون آشنایی قبلی و با اجبار ازدواج می‌کنند و همین‌طور با مردانی که چند همسر دارند و همچنین بارداری ناخواسته و تعداد دفعات حاملگی و زایمان زیادی را تجربه کرده‌اند، بیشتر در معرض خشونت خانگی هستند. این ویژگی‌ها مشخصات خانواده سنتی است که کمتر به زن به‌عنوان فردی مستقل و دارای حقوق انسانی نگاه می‌کند.

زمانی که زنان از حمایت اجتماعی شامل حمایت‌های قانونی، سازمان‌های اجتماعی و حمایت‌های خانواده خود برخوردار نباشند، احتمال بیشتری دارد که خشونت خانگی را تجربه کنند. حمایت اجتماعی در هر سطحی به‌عنوان یکی از موانع جدی اعمال خشونت نسبت به زنان محسوب می‌شود که با استفاده از سازوکار عواقب خشونت مانع از اعمال خشونت می‌شود.

رسانه به‌عنوان یکی از منابع اصلی اجتماعی شدن و یادگیری، نقش مهمی را در کاهش یا افزایش خشونت ایفا می‌کنند. رسانه‌هایی مانند تلویزیون و رادیو که از نوع غیرتعاملی به‌حساب می‌آیند و محتوای آنها از سوی یک سازمان متمرکز یعنی صداوسیما تهیه می‌شود، ظرفیت بالقوه‌ای در جهت‌دهی برای کاهش خشونت خانگی دارد، اما لزوماً این‌گونه نیست و حتی در برخی موارد منبعی برای القا و یادگیری خشونت می‌شود. رسانه‌های تعاملی که به بخش اینترنت و فضای مجازی اشاره دارد به همین ترتیب، منبعی برای یادگیری خشونت یا پرهیز از آن است با این تفاوت که محتوای آن به‌شدت متنوع و برآمده از دیدگاه‌ها و اهداف مختلفی است. در نهایت، در بررسی خشونت خانگی نسبت به زنان نمی‌توان از نقش رسانه‌ها به‌سادگی گذشت. تجربه و یادگیری خشونت به رسانه‌ها محدود نمی‌شود و تمام عرصه‌های خانواده، اجتماع محلی، مدرسه و جامعه را در برمی‌گیرد. افراد با تجربه خشونت آن را بازتولید می‌کنند یا با

تکرار آن در محیط زندگی به این باور می‌رسند که خشونت امری معمول در جریان زندگی است. از آنجا که به طور معمول خشونت نسبت به زنان بیشتر رخ می‌دهد، در جریان تجربه و یادگیری نیز همین خشونت بیشتر بازتولید می‌شود.

در سطحی پایین‌تر، مهارت‌های اجتماعی افراد شامل فرد خشونت‌کننده و خشونت‌گیرنده پراهمیت است. خشونت‌کننده با تقویت مهارت‌های کنترل خشم می‌تواند تا اندازه‌ای خشم خود را کنترل کند، اما عموماً چنین مهارتی به شکل رسمی آموزش داده نمی‌شود. افرادی که ضعف در مهارت کنترل خشم دارند، در هر موقعیتی که برای آنها دشوار است، خشمگین می‌شوند و برای کاهش خشم خود ممکن است خشونتی نسبت به دیگران اعمال کنند که در محیط خانه عموماً متوجه زنان می‌شود. مهارت‌هایی که زنان در مواجهه با موقعیت خشونت می‌توانند داشته باشند و از آنها استفاده کنند هم از اهمیت بسزایی برخوردار است و می‌تواند منجر به کاهش خشونت شود.

رفتارهای مخاطره‌ای شامل مصرف دخانیات، الکل، مصرف مواد مخدر و دیگر رفتارهای انحرافی که ممکن است حتی با مجازات کیفری مواجه شود، زمینه مهمی برای اعمال خشونت باشد. اگرچه نقش این عوامل در بروز خشونت یکسان نیست و مصرف بیش از حد الکل و مواد مخدر زمینه مهم‌تری را در بروز خشونت ایجاد می‌کند ولی به‌طور کلی افرادی که رفتار مخاطره‌ای انجام می‌دهند در مقایسه با دیگرانی که مرتکب آن نمی‌شوند احتمالاً خشونت بیشتری را نسبت به دیگران به ویژه زنان اعمال می‌کنند. نکته قابل تأمل در رابطه با رفتارهای مخاطره‌ای این است که زمانی که زنان خود مرتکب این رفتارها (به‌ویژه مصرف مواد مخدر) می‌شوند، خشونت‌پذیری بیشتری را متحمل می‌شوند.

در بررسی خشونت نمی‌توان از ویژگی‌های روان‌شناختی و اختلال‌های روانی گذشت. اگرچه این ویژگی‌ها و اختلال‌ها را نمی‌توان به‌عنوان علل اصلی اعمال خشونت خانگی نسبت به زنان در نظر گرفت ولی یافته‌های پژوهشی همواره حاکی از آن است که افراد با برخی از ویژگی‌های روان‌شناختی و به‌طور ویژه با برخی از اختلال‌ها، خشونت بیشتری را نسبت به دیگران اعمال می‌کنند که در محیط خانه بیشتر به سمت زنان است.

در نهایت، تعامل نامناسب زمینه مهمی برای خشونت خانگی نسبت به زنان ملاحظه می‌شود. در محیط خانواده افراد نیاز دارند تا در کنار یکدیگر با مسائل روبرو شوند و با تعامل مناسب و مشورت بهترین راه‌حل‌ها را برگزینند به‌گونه‌ای که بیشترین منفعت را برای همه اعضا ایجاد کنند. با این وجود، این اتفاق همیشه رخ نمی‌دهد و زمانی که تعامل به شکل مناسبی رخ ندهد منجر به اختلاف، تنش و درگیری می‌شود که نتیجه احتمالی آن خشونت است. در خانواده‌هایی که اصل بر همکاری، احترام و مشورت است، احتمال بروز اختلاف و در پی آن اعمال خشونت نسبت به زنان به حداقل می‌رسد.

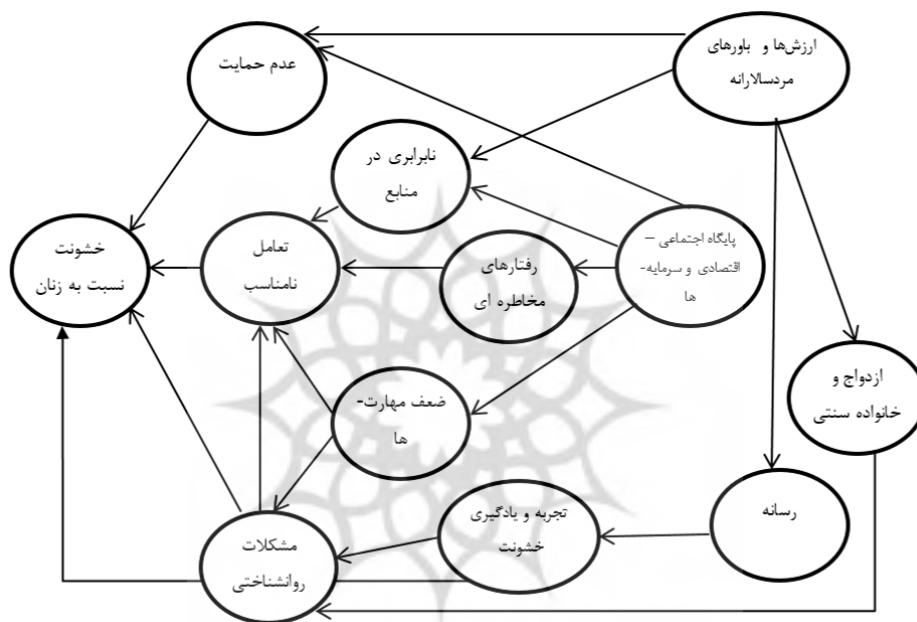
جدول ۲- دسته‌بندی متغیرهای مورد بررسی در پژوهش‌ها

عوامل اصلی	متغیرهای بررسی شده در پژوهش‌ها
ارزش‌ها	پدرسالاری، ارزش‌های مردسالاری، تفکیک نقش‌های جنسیتی زن و مرد، انسانیت‌زدایی (شیء‌انگارانه و حیوان‌انگارانه)، جهت‌گیری مردسالارانه و جنسیتی، پذیرش نقش‌های جنسیتی
باورها	طبیعی‌بودن آزار زنان از سوی همسرانشان، باور مردان به مجاز بودن رفتار خشونت‌آمیز، پیروی از الگوهای مردسالارانه، باورها و نگرش مردسالارانه، تحمل خشونت مردان به دلیل وجود کلیشه‌ها، تفسیر ناسازگار از نقش، پذیرش اقتدار مرد، تصور سلطه‌گرایانه مرد نسبت به زن، الگوهای زن‌ستیزانه، پذیرش کلیشه‌های جنسیتی
پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌ها	پایگاه‌های اجتماعی-اقتصادی، پایگاه اجتماعی اقتصادی نسبی زوجین، سطح تحصیل مرد، وضعیت اشتغال مرد (بیکار)، نوع شغل مرد (کارگر، غیرثابت)، سطح تحصیل زن، وضعیت اشتغال زن (بیکار)، نوع شغل (خانه‌دار)، درآمد خانواده، نارضایتی از وضعیت مالی، مالکیت منزل، سرمایه‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی
نابرابری در منابع	تبعیض و نابرابری جنسیتی، قدرت تصمیم‌گیری نسبت به زنان، فقدان منابع قدرت، قدرت زن در ساختار خانواده، وابستگی اقتصادی زنان، اقتدار شوهر، آگاهی، کنترل بیش از حد همسر، نابرابری منابع
ازدواج و خانواده سنتی	سن ازدواج، سن ازدواج همسر، اختلاف سنی با همسر، آشنایی قبل از ازدواج، ازدواج اجباری، تعدد زوجات، تعداد دفعات حاملگی و زایمان و تعداد فرزند (افزایش)، بارداری ناخواسته
عدم حمایت اجتماعی	حمایت اجتماعی، حمایت والدین، ضعف قوانین
رسانه‌ها	استفاده از وسایل ارتباط جمعی همسر، میزان استفاده زنان از ماهواره و اینترنت
تجربه و یادگیری خشونت	سیستم اجتماعی شدن نامناسب، یادگیری اجتماعی، تجربه، مشاهده خشونت، الگوی پرخاشگری در خانواده پدری
مهارت‌ها	مهارت‌های مدیریت خشم، مهارت‌های زندگی (افزایش عزت‌نفس و کاهش خشونت)
رفتارهای مخاطره‌ای	اعتیاد به مواد مخدر مرد، مصرف سیگار، مصرف الکل، انحراف فردی، اعتیاد به مواد مخدر زن، سابقه محکومیت کیفری
مشکلات روان‌شناختی	زن: دل‌بستگی اضطرابی (ترس فراگیر از طردشدن و وابستگی بیش از حد)، دل‌بستگی اجتنابی (گریزان‌بودن از صمیمیت و دوری‌گزینی از شوهر)، اسناد علی (تمرکز بیش از حد به رفتارهای منفی همسر) و اسناد مسئولیت (به دنبال مقصربودن و سرزنش کردن همسر)، خشونت‌پذیری، عدم خودکارآمدی مرد: افسردگی، خودمحوری، غرور و لجبازی
تعامل نامناسب	مشورت زوجین با همدیگر، سردمزاجی همسر، ناکامی زوجین در ارضای نیازهای خود، بهانه‌گیری همسر، عدم همکاری همسر در امور منزل و رسیدگی به مسائل فرزندان، علاقه زوجین، الگوهای همکاری، هم‌فکری، همدلی، هماهنگی، روابط گفتمانی

(منبع: محقق ساخته)

بخش بعدی و اصلی تحلیل در این پژوهش، تعیین روابط میان متغیرهای اصلی است که پیش از این توضیح داده شد و در جدول ۲ بیان شد. شکل ۱ مدلی را نشان می‌دهد که بر اساس آن، جایگاه هر متغیر در تبیین نظری خشونت خانگی نسبت به زنان و تأثیر و تأثر آن‌ها از یکدیگر را نشان می‌دهد. بر اساس این مدل، ریشه خشونت خانگی نسبت به زنان را باید در ارزش‌ها و باورهای مرتبط با جنسیت و پایگاه اجتماعی-اقتصادی افراد جستجو کرد. در واقع، این دو متغیر که در سطح ساختاری مطرح می‌شوند بر دیگر متغیرهای مورد بررسی اثر می‌گذارند و در نهایت منجر به خشونت می‌شوند.

ارزش‌ها و باورهای پدرسالارانه و مردسالارانه منبع مهمی برای برتری جنسیتی محسوب می‌شود اما ارتباط مستقیم و بلافاصل آن با رفتار خشونت‌آمیز نسبت به زنان، ساده‌کردن روابط است. ارزش‌ها، باورها و هنجارها که منعکس‌کننده آنهاست در کنار یکدیگر چگونگی رفتار اعضای یک فرهنگ در محیط اجتماعی را شکل می‌دهند (گیدنز، ۱۳۸۷). ارزش‌ها و باورهای سنتی و مردسالارانه در وهله اول، این باور را ایجاد می‌کند که نقش زنان همان نقش سنتی یعنی همسر داری و فرزندآوری است. بنابراین، زمانی که با این نوع از ارزش‌ها و باورها مواجه هستیم، ازدواج اجباری، ازدواج در سنین پایین، ازدواج با همسری که اختلاف سنی زیادی با زن دارد و در نهایت محدود شدن نقش زن به فرزندآوری را می‌توان انتظار داشت.

شکل ۱- عوامل و زمینه‌های خشونت خانگی نسبت به زنان در ایران

پیروی از فرهنگ و فشار اجتماعی و هنجارهای نامطلوب و سخت‌گیرانه والدین در مورد دختران از جمله عواملی است که منجر به ازدواج اجباری و زودهنگام دختران می‌شود (Matlabi et al. 2013) و واضح است که ریشه در ارزش‌ها و باورهای سنتی اجتماع دارد. اگرچه همه این موارد خود نوعی از خشونت است که نسبت به زنان در خانواده پدری اعمال می‌شود ولی زمینه‌ساز تجربه خشونت در خانه همسر خواهد بود. قربانیان ازدواج اجباری می‌توانند شرایطی را تجربه کنند که منجر به مشکلات سلامت روان شود (Chantler, 2012; Rauf et al. 2013). همچنین، شواهد حاکی از اختلالات روان دختران ناشی از ازدواج در سنین پایین و کودک‌همسری است (le Strat et al. 2011).

زنان در ازدواج‌های چندهمسری عزت نفس پایین‌تر و مشکلات روان‌شناختی بیشتری را نسبت به زنان در ازدواج‌های تک‌همسر تجربه می‌کنند (Al-Krenawi, 2013). به این ترتیب، ازدواج اجباری و در سنین پایین و به‌طور کلی تشکیل خانواده سنتی و ناخواسته، زمینه مشکلات روان‌شناختی زنان می‌شود که هم خشونت‌پذیری آنها را افزایش می‌دهد و هم ظرفیت تعاملی آنها را در پی اختلالات

روان‌شناختی به حداقل می‌رساند. همین تأثیر و تأثر را می‌توان برای مردان در نظر گرفت. مردانی که تحت ارزش‌ها و باورهای سنتی و مردسالارانه بر اساس فشارهای اجتماعی ازدواج می‌کنند، مشکلات روان‌شناختی را تجربه می‌کنند. این مشکلات زمینه‌ای برای خشونت نسبت به همسران می‌شود و به همان ترتیب، امکان تعامل مناسب با همسر را کاهش می‌دهد.

مسیر دیگری که برای تأثیرگذاری ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه و سنتی می‌توان در نظر گرفت، اثری است که بر رسانه‌ها گذاشته می‌شود. رسانه‌ها به‌ویژه رسانه غیرتعاملی و یک‌طرفه که مخاطب زیادی دارد، القاء‌کننده ارزش‌ها و باورهای حاکم بر جامعه است. رسانه ابزار اصلی فرهنگ‌سازی و حفظ ارزش‌ها و باورها به‌عنوان هسته اصلی فرهنگ هستند و دروازه‌ای است که فرهنگ از طریق آن به افراد منتقل می‌شود (Carlsson et al. 2008). زمانی که ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه حاکم است، به طبع آثار آن را در رسانه‌ها می‌توان دید.

اگرچه یادگیری و تجربه خشونت به رسانه‌ها محدود نمی‌شود، ولی تأثیر رسانه‌ها در این زمینه همواره مورد تأیید پژوهش‌ها بوده است (عنایت و همکاران، ۱۳۹۴؛ ودیعه و باشتنی، ۱۳۹۳). رسانه‌های تصویری با عادت‌دادن مخاطب به حوادث، حساسیت‌زدایی و بی‌قیدی و عادی‌سازی رفتارها، زمینه یادگیری خشونت از رسانه را فراهم می‌آورند (تهرانی و افشاری، ۱۳۹۲). تجربه و یادگیری خشونت هم به صورت مستقیم منجر به اعمال خشونت می‌شود که در محیط خانه بیشتر نسبت به زنان اعمال می‌شود و هم با ایجاد اختلال‌های روان‌شناختی رفتار خشونت‌آمیز را ایجاد یا تشدید می‌کند.

چنانکه پیش از این گفته شد، حمایت اجتماعی مانع مهمی در برابر خشونت خانگی نسبت به زنان است. زنانی که از حمایت اجتماعی کمتری برخوردارند، بیشتر در معرض خشونت خانگی هستند (پناغی و همکاران، ۱۳۸۷؛ حیدری‌نژاد و نواح، ۱۳۹۷). ریشه حمایت اجتماعی ضعیف را باید در ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه و پایگاه اجتماعی-اقتصادی جستجو کرد. عدم‌دخالت در امور زن و شوهر، عادی‌انگاری خشونت و باوری‌هایی از این قبیل، مانع از حمایت اطرافیان و سایر حمایت‌های اجتماعی می‌شود. از سوی دیگر، زنانی که از پایگاه اجتماعی-اقتصادی پایین‌تر و سرمایه کمتری برخوردارند، منابع حمایتی کمتری دارند.

پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی از دیگر متغیرهای ساختاری است که در تبیین خشونت خانگی نسبت به زنان نقشی بنیادین دارد. بر اساس مدل تبیین‌کننده خشونت خانگی نسبت به زنان (شکل ۱)، پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌ها، به‌طور مستقیم میزان حمایت اجتماعی، میزان نابرابری در منابع، رفتارهای مخاطره‌ای و میزان مهارت‌های تعاملی را تحت تأثیر قرار می‌دهد. منابع در دسترس افراد تحت تأثیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی آنهاست (Campbell et al. 1986). تأثیر سرمایه اجتماعی بر رفتارهای پرخطر (نیازی و همکاران، ۱۳۹۶)، سرمایه فرهنگی بر مهارت‌های اجتماعی و رفتار پرخطر (کوچانی اصفهانی و بحرانی، ۱۳۹۸) پیش از این نشان داده شده است.

تعامل نامناسب بین همسران که پیش از این تحت تأثیر مشکلات روان‌شناختی توضیح داده شد، از نابرابری در منابع، ضعف در مهارت‌ها و رفتارهای مخاطره‌ای اثر می‌پذیرد و در نهایت، موجب خشونت خانگی بیشتر نسبت به زنان می‌شود. زمانی که منابع اجتماعی و اقتصادی زن و شوهر یکسان نباشد که در چنین حالتی عموماً منابع مردان بیشتر است، قدرت چانه‌زنی زنان کاهش می‌یابد و در نتیجه

تعامل میان آنها هم نابرابر و نامناسب می‌شود. رفتارهای مخاطره‌ای که شامل طیفی از رفتارهایی چون اعتیاد، مصرف الکل، دخانیات و غیره می‌باشد، آستانه تحمل مصرف‌کننده را کاهش می‌دهد و منجر به تعامل نامناسب می‌گردد. همچنین، مهارت‌های اجتماعی افراد نقش مهمی در شیوه تعامل آنها دارد که در صورت ضعیف‌بودن این مهارت‌ها، تعامل به شیوه‌ای نامناسب انجام می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

مطالعات زیادی در رابطه با خشونت خانگی نسبت به زنان انجام شده است. نظریه‌ها و فرضیه‌های برآمده از آنها به طور معمول بخشی از علل و زمینه‌های این پدیده را توضیح می‌دهند و به همین ترتیب، پژوهش‌های انجام شده در ایران نگاهی جزئی‌نگر به آن داشته‌اند. مرور مطالعات، استخراج متغیرها از یافته‌های پژوهش‌ها و برقراری ارتباط بین این متغیرها تصویر کامل و کلی‌تر از چگونگی شکل‌گیری خشونت خانگی نسبت به زنان ارائه می‌دهد. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که ریشه اصلی خشونت نسبت به زنان را باید در دو زمینه اصلی ارزش‌ها و باورهای مردسالارانه و پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌های زنان و مردان دانست.

بر مبنای نظریه‌های فمینیستی، الگوی مستمری جنسیتی به شکلی عمیق در سازمان جامعه عجین شده است و یک ساختار تسلط بنیادین ایجاد کرده است که از آن به‌عنوان پدرسالاری یا مردسالاری یاد می‌شود (ریتزر، ۱۳۸۹). این ساختار تحت عنوان باورها و ارزش‌ها بر رفتار افراد اثرگذار است و رفتارهای خشونت‌آمیز مردان نسبت به زنان را طبیعی و عادی جلوه می‌دهد. بنابراین، زمانی که چنین باورها و ارزش‌هایی در جامعه قوت دارد، نه فرد اعمال‌کننده خشونت و نه افراد دیگر، چندان به نادرستی رفتار خشونت‌آمیز پی‌نمی‌برند و در برخی از موارد حتی برای شخص خشونت‌پذیر هم امری معمول تلقی می‌شود.

اهمیت طبقه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه را باید از دو منظر بررسی کرد. تفاوت مردان و زنان در این زمینه و سطح پایین آنها به ویژه مردان در این عرصه اهمیت دارد. نظریه‌های نابرابری جنسیتی ریشه‌های وضعیت نابرابر زنان را در مواردی چون سازمان جامعه، قدرت کمتر و جایگاه اجتماعی پایین زنان نسبت به مردان می‌داند (ریتزر، ۱۳۸۹). زمانی که زنان در موقعیت پایین‌تر قرار می‌گیرند، احتمال تجربه خشونت برای آنها بیشتر می‌شود. از سوی دیگر، مردانی که نسبت به زنان در خانواده اعمال خشونت می‌کنند، از نظر تحصیلات، درآمد و پایگاه شغلی سطح پایینی دارند (اعزاز، ۱۳۸۷). بنابراین، هم پایین بودن پایگاه اجتماعی-اقتصادی و هم نابرابری آن زمینه مهمی برای اعمال خشونت خانگی نسبت به زنان است.

این ساختارها به‌عنوان بنیانی برای تبیین خشونت خانگی نسبت به زنان، عوامل اجتماعی و فردی دیگری را تحت تأثیر قرار می‌دهد تا در نهایت به خشونت منجر شود. باندورا در نظریه یادگیری اجتماعی بر فرایند مشاهده، یادگیری و تکرار تأکید دارد که فرد طی آن خشونت را یاد می‌گیرد و اعمال می‌کند (Bandura & Walters, 1977)؛ اما در واقع باید پیش از آن چنین رفتاری وجود داشته باشد تا فرد طی فرایند یادگیری آن را تجربه کند. به این ترتیب، فرد از طریق تجربه مستقیم و یا رسانه‌ها که عموماً منعکس‌کننده ساختار و ارزش‌های مسلط جامعه است، خشونت نسبت به زنان را یاد می‌گیرد و سپس آن را اعمال می‌کند.

نابرابری در پایگاه اجتماعی-اقتصادی و سرمایه‌ها در نهایت منجر به نابرابری در منابع می‌شود. ویلیام گود در این رابطه ادعان دارد که خانواده مانند هر نظام اجتماعی دیگری دارای سلسله مراتب اقتدار است و هر کسی که به منابع بیشتری دسترسی داشته باشد می‌تواند

دیگران را به فعالیت در جهت اهداف خود وادار کند (Goode, 1971). این به معنای زمینه شکل‌گیری تعامل نامناسب میان مرد و زن خواهد بود که در نهایت می‌تواند منجر به خشونت شود. عدم‌حمایت اجتماعی عامل اجتماعی مهم دیگری است که متأثر از پایگاه اجتماعی-اقتصادی خانواده وجود و میزان خشونت نسب به زنان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. زمانی که حمایت‌ها قوی باشند، اعمال خشونت کاهش می‌یابد و برعکس. در نهایت، رفتارهای مخاطره‌آمیز همچون مصرف مواد مخدر و الکل که موجب کاهش تسلط بر رفتار می‌شود و همین‌طور ضعف در مهارت‌های اجتماعی و رفتاری مردان که تسلط او را بر رفتارش کاهش می‌دهد و منجر به انتخاب‌های نامناسب می‌شود، خشونت نسبت به زنان را افزایش می‌دهد.

یافته اصلی این پژوهش، ریشه‌یابی ساختاری خشونت و مشخص کردن مسیر اثرگذاری این عوامل ساختاری بر دیگر عوامل اجتماعی و فردی است که در نهایت منجر به خشونت خانگی مردان نسبت به زنان می‌شود. بنابراین در تحلیل خشونت خانگی نسبت به زنان باید ریشه‌ها و بنیان‌های اصلی خشونت را شناسایی کرد تا از آن طریق، ضمن فهم بهتر مسأله، اقدامات و سیاست‌گذاری‌های متناسب به کار گرفته شود.

منابع

- اعزاز، شهبلا (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی خانواده: با تأکید بر نقش، ساختار و کارکرد خانواده در دوران معاصر*. تهران: روشنگران و مطالعات زنان.
- پناغی، لیلی، قهاری، شهربانو، احمدآبادی، زهره و یوسفی، حمید (۱۳۸۷). همسرآزاری و سلامت روانی: نقش حمایت اجتماعی و راهبردهای مقابله. *روانشناسی تحولی (روانشناسان ایرانی)*، دوره ۵ شماره ۱۷، صص ۶۹-۷۹.
- ثقفی، سیدمحمد و عابدی کوشالشا، غلامرضا (۱۳۹۲). بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر خشونت شوهران علیه زنان در خانواده (مطالعه موردی: زنان متأهل شهرستان لنگرود). *مطالعات جامعه‌شناختی ایران*، دوره ۱۱، شماره ۳، صص ۲۵-۴۰.
- حیدری‌نژاد، سارا و نواح، عبدالرضا (۱۳۹۷). شناسایی عوامل مؤثر در خشونت علیه زنان شهر اهواز. *زن و جامعه (جامعه‌شناسی زنان)*، دوره ۹ شماره ۴، صص ۱۵۱-۱۳۳.
- ریتزر، جورج (۱۳۸۹). *نظریه جامعه‌شناسی در دوران معاصر*، (ترجمه محسن ثلاثی). تهران: انتشارات علمی.
- عابدی‌تهرانی، طاهره و افشاری، فاطمه (۱۳۹۲). آسیب‌شناسی رسانه‌های تصویری در بروز خشونت در جوامع. *پژوهش‌های حقوق جزا و جرم‌شناسی*، دوره ۱، شماره ۱، صص ۱۹۷-۱۷۰.
- عنایت، حلیمه، حکیمی‌نیا، بهزاد و یعقوبی دوست، محمود (۱۳۹۴). بررسی رابطه بین میزان تماشای فیلم‌های تلویزیونی توسط والدین با خشونت خانگی آنها نسبت به فرزندان. *جامعه‌شناسی کاربردی*، دوره ۲۶ شماره ۱، صص ۹۷-۱۱۸.

کوچانی اصفهانی، مسعود و بحرانی، محمود (۱۳۹۸). تأثیر سرمایه فرهنگی و مهارت‌های اجتماعی بر رفتارهای پرخطر نوجوانان. *دانش انتظامی فارس*، شماره ۲۰، صص ۸۱-۱۰۴.

گیدنز، آنتونی (۱۳۸۷). *جامعه‌شناسی*، ترجمه حسن چاوشیان، تهران: نشر نی.

نیازی، محسن، عباس‌زاده، محمد و سعادت، موسی (۱۳۹۶). بررسی جامعه‌شناختی سهم مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی در تبیین رفتارهای مخاطره‌آمیز (مورد مطالعه: جوانان ۱۵-۳۴ شهر تبریز). *بررسی مسائل اجتماعی ایران*، دوره ۸، شماره ۲، صص ۱۷۵-۱۰۱.

ودیع، ساسان و باشتنی، نرگس‌السادات (۱۳۹۳). عوامل اجتماعی و فرهنگی مؤثر در بروز خشونت در پسران (مطالعه موردی پسران ۲۰-۲۵ ساله منطقه ۱۵ شهر تهران در سال ۱۳۹۱). *مطالعات جامعه‌شناختی ایران*، دوره ۴، شماره ۱۴، صص ۹۹-۱۱۱.

Afkhamzadeh, A., Azadi, A., Ziaeei, S. & Mohamadi-Bolandabad, A. (2019) Domestic violence against women in west of Iran: the prevalence and related factors. *International Journal of Human Rights in Healthcare*. 12(5), 364–372. <https://doi.org/10.1108/IJHRH-12-2018-0080>.

Akhmedshina, F. (2020). Violence against women: a form of discrimination and human rights violations. *Mental Enlightenment Scientific-Methodological Journal*, (1): 13-23.

Al-Krenawi, A. (2013). Mental health and polygamy: The Syrian case. *World Journal of Psychiatry*, 3(1), 1-7.

Bandura, A., & Walters, R. H. (1977). *Social learning theory*, (Vol. 1): Englewood Cliffs Prentice Hall.

Campbell, K. E., Marsden, P. V., & Hurlbert, J. S. (1986). Social resources and socioeconomic status. *Social networks*, 8(1), 97-117 .

Carlsson, U., Tayie, S., Jacquinet-Delaunay, G., & Tornero, J. M. P. (2008). *Empowerment through Education: An Intercultural Dialogue*. Sweden: Goteborg University.

Chantler, K. (2012). Recognition of and intervention in forced marriage as a form of violence and abuse. *Trauma, Violence, & Abuse*, 13(3), 176-183 .

Goode, W. J. (1971). Force and violence in the family. *Journal of Marriage and the Family*, 33(4) 624-636 .

Le Strat, Y., Dubertret, C., & Le Foll, B. (2011). Child marriage in the United States and its association with mental health in women. *Pediatrics*, 128(3), 524-530 .

Matlabi, H., Rasouli, A., Behtash, H. H., Dastjerd, A. F., & Khazemi, B. (2013). Factors responsible for early and forced marriage in Iran. *Science Journal of Public Health*, 1(5), 227-229 .

- Moazen, B., Salehi, A., Soroush, M., Vardanjani, H. M., & Zarrinhaghighi, A. (2019). Domestic violence against women in Shiraz, South-western Iran. *Journal of injury and violence research*, 11(2), 243 .
- Rauf, B., Saleem, N., Clawson, R., Sanghera, M., & Marston, G. (2013). Forced marriage: implications for mental health and intellectual disability services. *Advances in psychiatric treatment*, 19(2), 135-143 .
- World Health Organization. (2018a). WHO: *Addressing violence against women: Key achievements and priorities*. Retrieved from: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/275982>
- World Health Organization. (2018b). *Global and Eastern Mediterranean Region Intimate Partner Violence and Non-Partner Sexual Violence Prevalence Estimates*. Retrieved from Geneva: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341601/WHO-SRH-21.8-eng.pdf>
- World Health Organization. (2018c). *Violence against Women Prevalence Estimates, 2018*. Retrieved from Geneva: <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/341604/WHO-SRH-21.6-eng.pdf>.

پیوست

جدول ۱ پیوست- فهرست مطالعات مورد بررسی

ردیف	نویسنده (نویسندگان)	سال انتشار	عنوان
۱	امراالله رئیسی سرشنیزی	۱۳۸۱	خشونت علیه زنان و عوامل مؤثر بر آن مطالعه موردی شهرستان شهرکرد
۲	مرضیه نجومی، زهره اکرمی	۱۳۸۱	خشونت فیزیکی در دوران بارداری و عواقب مادری و نوزادی آن
۳	کامران آقاخانی، عباس آقاییگویی، علی چهره‌ای	۱۳۸۱	بررسی خشونت فیزیکی توسط همسر علیه زنان مراجعه‌کننده به مرکز پزشکی قانونی تهران در پاییز ۱۳۷۹
۴	مرضیه عارفی	۱۳۸۲	بررسی توصیفی خشونت خانگی علیه زنان در شهر ارومیه
۵	افسانه بختیاری، نادیا امیدبخش	۱۳۸۲	بررسی علل و آثار خشونت علیه زنان در خانواده در مراجعین به مرکز پزشکی قانونی بابل
۶	افسانه بختیاری، نادیا امیدبخش	۱۳۸۲	بررسی مقایسه‌ای زمینه‌ها و آثار خشونت علیه زنان در خانواده در مراجعین به مرکز پزشکی قانونی بابل ۱۳۸۰
۷	رویا عزیزیان، باقر ساروخانی و محمود محمودی	۱۳۸۳	بررسی عوامل خشونت علیه زنان در مراجعه‌کنندگان به پزشکی قانونی تهران سال ۱۳۸۰
۸	صابریان معصومه، آتش نفس الهه، بهنام بهناز، حقیقت شهلا	۱۳۸۳	بررسی عوامل مؤثر در بروز خشونت خانگی و روش‌های مقابله با آن از دیدگاه زنان مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی - درمانی شهرستان سمنان در سال ۱۳۸۲
۹	شهلا معظمی	۱۳۸۳	جرم‌شناسی خشونت خانگی و همسرکشی در سیستان و بلوچستان
۱۰	سید سعیدپور نقاش تهرانی	۱۳۸۴	بررسی خشونت خانوادگی در خانواده‌های تهرانی
۱۱	محمد نریمانی، حمیدرضا آقا محمدیان	۱۳۸۴	بررسی میزان خشونت مردان علیه زنان و متغیرهای مرتبط با آن در میان خانواده‌های ساکن در شهر اردبیل
۱۲	مهین بداغ آبادی	۱۳۸۴	بررسی پیامدهای حاملگی در قربانیان خشونت مراجعه‌کننده به بیمارستان شهیدان مبینی سبزوار
۱۳	آمنه ستاره فروزان، معصومه دژمان، منیر برادران افتخاری	۱۳۸۵	هزینه‌های مستقیم خشونت علیه زنان در مراکز پزشکی قانونی شهر تهران
۱۴	لیلا هاشمی‌نسب	۱۳۸۵	بررسی شیوع، پیامدها و عوامل مرتبط با خشونت فیزیکی خانگی در زنان باردار مراجعه‌کننده به بخش زایمان بیمارستان‌های شهر سنج
۱۵	شهریار صالحی، حسینعلی مهر علیان	۱۳۸۵	بررسی شیوع و نوع خشونت خانگی در زنان باردار مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی، درمانی شهرستان شهرکرد، سال ۱۳۸۲
۱۶	رسول ربانی خوراسگانی، سید رضا جوادیان	۱۳۸۶	بررسی رفتار زنان در برابر خشونت شوهر
۱۷	کامران صداقت، جلال زرینیان	۱۳۸۷	عوامل اجتماعی و خشونت خانوادگی در بین خانواده‌های شهر تبریز
۱۸	بهجت یزدخواستی، حامد شیری	۱۳۸۷	ارزش‌های پدرسالاری و خشونت علیه زنان
۱۹	سکینه طاهرخانی، ماندانا میرمحمدعلی بی، انوشیروان کاظم نژاد، محمد اربابی، مهنوش عامل ولی‌زاده	۱۳۸۸	بررسی میزان خشونت خانگی علیه زنان و ارتباط آن با مشخصات زوجین
۲۰	هادی رنجبر، مهتری کهن، عباس عباس زاده منصور عرب، فروغ پور یزدان‌پناه	۱۳۸۸	بررسی میزان خشونت علیه مادر و سوء‌مصرف مواد در دوران بارداری و ارتباط آنها با پیامد بارداری در مادران شهر کرمان در سال ۱۳۸۸
۲۱	فاطمه لالایی میبیدی، مهدی حسنی	۱۳۸۸	فراوانی خشونت علیه زنان توسط همسرانشان در شهر کرمان

۲۲	عفت ایمانی فرد، فریبا حافظی	۱۳۸۹	مقایسه خشونت خانوادگی و نگرش‌های ناکارآمد در دختران فراری و عادی
۲۳	محمد عباس‌زاده، موسی سعادت، حسین کسب‌وکار	۱۳۸۹	خشونت خانگی، تهدیدی علیه سلامت روانی (مطالعه جامعه‌شناختی زنان متأهل شهر تبریز)
۲۴	فیروزه غضنفری	۱۳۸۹	رابطه الگوی روابط خانوادگی و خشونت خانواده علیه زنان در استان لرستان
۲۵	سعید خانی، جمال ادهمی، علی حاتمی، جواد بنی‌عامریان	۱۳۸۹	بررسی خشونت خانوادگی در میان خانواده‌های شهر دهگلان؛ با تاکید بر خشونت علیه زنان
۲۶	محسن شمس، اکرم بیاتی	۱۳۹۰	فراوانی خشونت خانگی بر زنان باردار شهر اراک
۲۷	اکبر علیوردینا، محمد اسماعیل ریاحی، محمود فرهادی	۱۳۹۰	تحلیل اجتماعی خشونت شوهران علیه زنان: مدلی نظری و آزمونی تجربی
۲۸	سید رضا معینی، سودابه کاظمی	۱۳۹۰	تحلیل روان‌شناختی علل خشونت شوهران نسبت به زنان (مطالعه موردی منطقه ۶ تهران)
۲۹	طلعت خدیوزاده، فاطمه عرفانیان	۱۳۹۰	مقایسه خشونت‌های خانگی قبل و طی بارداری و عوامل مرتبط با آن
۳۰	سارا حسن‌زاده، صدیقه نوح جاه، محمدحسین حقیقی زاده	۱۳۹۰	بررسی شیوع خشونت خانگی و عوامل مرتبط با آن در زنان باردار مراجعه‌کننده به مراکز بهداشتی درمانی شهر اهواز در سال ۱۳۸۹
۳۱	نرگس معاشری، محمدرضا میری، وحیده ابوالحسن نژاد، هایده هدایتی، محبوبه زنگویی	۱۳۹۱	شیوع و ابعاد جمعیت‌شناختی خشونت‌های خانگی علیه زنان در شهر بیرجند
۳۲	علیرضا محسنی تبریزی، علیرضا کلدی، مهدیه جوادیان زاده	۱۳۹۱	بررسی وضعیت خشونت خانگی در زنان متأهل مراجعه‌کننده به مراکز پزشکی قانونی و بهزیستی شهرستان یزد در سال ۱۳۸۹
۳۳	محمد مظلوم خراسانی، مجتبی میرزائی مهر	۱۳۹۱	میزان خشونت خانگی علیه زنان شهر خرم‌آباد در سال ۸۹-۹۰
۳۴	مرضیه لطیفی، محمدحسن تقدیسی، محمد اسحق افکاری، کمال اعظم	۱۳۹۱	تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی بر عزت‌نفس و کاهش خشونت خانگی علیه زنان شهر گرگان
۳۵	لیلی پناغی، دارا پیروزی، قیصر ملکی، مینو شیرین‌بیان، فتنه باقری	۱۳۹۱	رابطه سبک‌های دل‌بستگی و خشونت دیدگی در زنان
۳۶	ندا احمدپور، علی فرهودیان، علی عسگری، منوچهر ازخوش، امید مساح	۱۳۹۱	مقایسه خشونت تجربه شده در زنان دارای همسر معتاد به مواد افیونی و مواد محرک
۳۷	حسین انصاری، مهدی نوروزی، محمدعلی یادگاری، معصومه جواهری، سمیرا انصاری	۱۳۹۱	بررسی میزان مواجهه با خشونت فیزیکی، روانی و جنسی و عوامل مرتبط با آن در زنان متأهل شهر زاهدان در سال ۱۳۸۸
۳۸	نادر آقاخانی، علی افتخاری، عباس زارعی خیرآباد، احسان موسوی	۱۳۹۱	بررسی انواع خشونت شوهران علیه زنان و تأثیر عوامل مختلف در میزان بروز آنها در زنان مراجعه‌کننده به پزشکی قانونی شهرستان ارومیه در سال ۹۰-۹۱
۳۹	ایران مهدی‌زادگان، محمدرضا حق‌شناس، سید حمید آتش پور	۱۳۹۲	رابطه بین خشونت خانوادگی با کارکرد خانواده در زنان
۴۰	رحمت ا... دادور، بهاره ارجمند	۱۳۹۲	بررسی پیامدهای روانی - اجتماعی مرتبط با خشونت علیه زنان خانه در شهر مشهد در سال ۱۳۸۸-۱۳۸۹
۴۱	نغمه رزاقی، سرور پرویزی، منیر رضانی، سید محمد طباطبایی نژاد	۱۳۹۲	پیامدهای خشونت علیه زنان در خانواده: یک مطالعه کیفی

۴۲	سید محمد تقفی، غلامرضا عابدی کوشالشاه	۱۳۹۲	بررسی جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر خشونت شوهران علیه زنان در خانواده (مطالعه موردی: زنان متأهل شهرستان لنگرود)
۴۳	علی یعقوبی، لیلا رئوفی	۱۳۹۲	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر میزان خشونت علیه زنان (مطالعه موردی زنان متأهل شهر خلخال)
۴۴	معصومه شاکری نژاد	۱۳۹۲	عوامل مرتبط با خشونت خانگی علیه زنان باردار
۴۵	اکبر علیوردی نیا، داوود رضی، صدیقه آیینی	۱۳۹۲	تبیین جامعه‌شناختی خشونت علیه زنان آزمون تجربی نظریه‌های منابع در دسترس زنان و فمینیسم رادیکال
۴۶	یاسر محمدی، حمید دهقانیان، فاطمه دهقانی	۱۳۹۳	تعیین عوامل روانی و اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان در شهر نورآباد ممسنی - سال ۱۳۹۲
۴۷	محمدامین کنعانی، اقباله عزیزخانی، حوریه کلانتری	۱۳۹۳	انواع سرمایه (اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی) و رابطه آنها با خشونت خانگی علیه زنان
۴۸	آرزو شایان، سیده زهرا معصومی، معصومه کاویانی	۱۳۹۳	بررسی رابطه همسرآزاری و سلامت روانی در زنان دچار خشونت خانگی ارجاع شده به پزشکی قانونی
۴۹	جمیله محتشمی، فریده یغمایی، آسیه جعفری، حمید علوی مجد، آرمین دخت احمدی	۱۳۹۳	بررسی عوامل مرتبط با مقابله با خشونت خانگی در زنان مراجعه‌کننده به مراکز پزشکی
۵۰	اسداله بابایی فرد، امین حیدریان	۱۳۹۳	بررسی برخی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت خانوادگی
۵۱	رضا خجسته‌مهر، عباس امان‌الهی، اسماعیل زهره‌ای، غلامرضا رجبی	۱۳۹۳	سبک‌های دل‌بستگی، اسناد علی و اسناد مسئولیت به‌عنوان پیش‌بین‌های خشونت علیه زنان
۵۲	منا قاسمی، مجتبی صدافتی فرد، علیرضا پیرخانی	۱۳۹۳	عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان در خانواده با تاکید بر نقش نظام اقتداری در خانواده
۵۳	فیروزه درخشان پور، حمیدرضا محبوبی، ساحل کشاورزی	۱۳۹۳	شیوع خشونت خانگی علیه زنان در بندرعباس
۵۴	لیلا امینی، مریم حیدری، حمیدرضا دانش‌پرور، بنفشه قرائی، عباس مهران	۱۳۹۳	بررسی ارتباط ابعاد خشونت خانگی با برخی تعیین‌کننده‌های اجتماعی ساختاری سلامت زنان
۵۵	سمیه محمداوغلی	۱۳۹۴	خشونت علیه زنان در خانواده (مطالعه موردی شهر اردبیل)
۵۶	ابوالفضل محمد بیگی، سپیده سادات سیدی، معصومه بهداری، راضیه بروجردی، علی‌اکبر رضاخو	۱۳۹۴	تأثیر آموزش مهارت‌های زندگی در کاهش خشونت خانگی و ارتقای سلامت عمومی زنان
۵۷	محمد حسین تقدیسی، مرضیه لطیفی، محمداسحق افکاری، مریم دستورپور، فاطمه استبصاری، فیصل جمالزاده	۱۳۹۴	تأثیر مداخله آموزشی بر افزایش خودکارآمدی و آگاهی زنان برای پیشگیری از خشونت خانگی
۵۸	اکبر عطادخت، رقیه زارع	۱۳۹۴	مقایسه حالات خلقی زنان با و بدون تجربه خشونت خانگی: ارزیابی نقش حالات خلقی زنان در پیش‌بینی خشونت
۵۹	سعید فلاح، سوده رستم‌زاده، موسی قلیچی قوجق	۱۳۹۴	عوامل مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان متأهل
۶۰	فاطمه مقدم تبریزی، نگار فیض‌بخش، ناصر شیخی، طاهره بهروزی لک	۱۳۹۴	بررسی مواجهه زنان نابارور با خشونت و عوامل مرتبط با آن در زنان مراجعه‌کننده به مرکز ناباروری شهر ارومیه در سال ۹۳-۹۴
۶۱	فیروز راد، صالح مرزی	۱۳۹۴	بررسی عوامل اجتماعی مؤثر بر خشونت علیه زنان در خانواده‌های شهر خوی
۶۲	محبوبه احمدی، منا رهنوردی، مهرزاد کیانی، اسما پورحسین قلی، فرنوش معافی، فیروزه اسدزاده	۱۳۹۴	عوامل مساعدکننده خشونت خانگی در زنان

۶۳	صدیقه امیرعلی اکبری، روشنگر وامقی، فیروزه ساجدی، حمیرا سجادی، حمید علوی مجد، سهیلا حاجی قاسمعلی	۱۳۹۴	ارتباط وضعیت اقتصادی - اجتماعی، استرس درک شده، حمایت اجتماعی و خشونت خانگی
۶۴	محبوبه پورحیدری، فاطمه علیجانی، سید شاهرخ آقایان، افسانه کرامت، سیده زهرا معصومی، زهره اسدی	۱۳۹۵	بررسی تأثیر آموزش غنی‌سازی روابط بر صمیمیت زناشویی زوجین ناباور دارای خشونت خانگی
۶۵	مهران سهراب زاده، فاطمه منصوریان راوندی	۱۳۹۶	تجربه زیسته زنان از خشونت کلامی در خانواده (مطالعه موردی: زنان شهر کاشان)
۶۶	محسن شمس، لیلا کیان فرد، سعادت پرهیزگار، علی موسوی‌زاده	۱۳۹۶	نیازسنجی آموزشی زنان متأهل شهر اهواز: گام اول برای طراحی یک برنامه توانمندسازی پیشگیری از خشونت خانگی علیه زنان
۶۷	هما شهبازی، منصوره السادات صادقی، لیلی پناغی	۱۳۹۶	نقش انسانیت زدایی در بروز همسرآزاری از دیدگاه زنان قربانی خشونت خانگی: یک مطالعه کیفی
۶۸	ناهید ستایش، خدیجه ازوجی، مجید بخشی زاده، مرضیه نجومی	۱۳۹۶	خشونت خانگی و وضعیت روانی و جسمی زنان
۶۹	هادی قاضی زاده، کیانوش زهراکار، علیرضا کیامنش، فرشاد محسن زاده	۱۳۹۶	مدل مفهومی عوامل زمینه ساز خشونت زناشویی مردان علیه زنان از دیدگاه مردان
۷۰	مرضیه شریفی، مریم فاتحی زاده، فاطمه بهرامی، عذرا اعتمادی، رضوان السادات جزایری	۱۳۹۶	تأثیر مهارت‌های ارتباطی زنان بر خشونت خانگی از سوی همسران
۷۱	سید علیرضا افشانی، الهه پورحیمیان	۱۳۹۶	الگوسازی معادلات ساختاری تأثیر سرمایه فرهنگی بر خشونت خانگی علیه زنان
۷۲	لیلا فخارزاده، نوراله طاهری، مریم حیدری، نسیم هاتفی مودب، عاطفه زاهدی، سعیده الهامی	۱۳۹۶	عوامل مرتبط با شیوع خشونت‌های خانگی در زنان مراجعه کننده به مراکز بهداشتی - درمانی شهرستان آبادان در سال ۱۳۹۴
۷۳	پروانه دانش، محمدحسن شربتیان، پویا طوافی	۱۳۹۶	تحلیل جامعه‌شناختی خشونت خانگی علیه زنان و رابطه آن با احساس امنیت در خانه (مطالعه موردی زنان ۱۸-۵۴ سال شهر میانه)
۷۴	سارا حیدری نژاد، عبدالرضا نواح	۱۳۹۷	شناسایی عوامل مؤثر در خشونت علیه زنان شهر اهواز
۷۵	حسین بنی فاطمه، محمد عباس زاده، محمدباقر علیزاده اقدم، نیر محمدپور	۱۳۹۷	استرس و خشونت فیزیکی مردان علیه زنان: یک تحقیق کیفی
۷۶	افشار کبیری، موسی سعادت، وحید نوروزی	۱۳۹۷	تحلیل جامعه‌شناختی عوامل مؤثر بر خشونت خانگی علیه زنان (مورد مطالعه: زنان متأهل شهر ارومیه)
۷۷	سیدسعید پورنقاش تهرانی، زهرا قلندرزاده، حجت اله فراهانی، سیدمهدی صابری، معصومه پاشایی بهرام	۱۳۹۷	نقش واسطه ای خود تنظیمی و پریشانی روانشناختی در رابطه بین خشونت خانگی و عملکردهای شناختی در زنان قربانی همسر آزاری
۷۸	سیدهادی حسینی، رضاعلی محسنی، علی اصغر فیروزجائیان	۱۳۹۸	تبیین جامعه‌شناختی خشونت علیه زنان: مطالعه ی تجربی
۷۹	جواد افشار کهن، اسماعیل بلالی، ساجده واعظ زاده	۱۳۹۸	زنان حاشیه نشین و جامعه‌پذیری خشونت در خانواده
۸۰	مسعود زمانی مقدم، صبا حسنوندی	۱۳۹۸	مطالعه ی کیفی خشونت خانگی علیه زنان خانه دار در شهر خرم آباد
۸۱	سعید پورعبدل، ناصر صبحی قرامکی، نادر حاجلو، سید حامد سجادیپور	۱۳۹۸	نقش نارسایی هیجانی و بهزیستی اجتماعی در پیش بینی خشونت علیه زنان

۸۲	فریبرز نیک دل، صادق جاودانیان	۱۳۹۸	طرحواره‌های شناختی پرخاشگر، شیوه‌های کنترل خشم و رضایت جنسی با گرایش مردان به خشونت علیه زنان
۸۳	افسانه توسلی، نیره احمدی، فهیمه احمدی	۱۳۹۸	عوامل مرتبط با خشونت خانگی علیه زنان باردار مراجعه کننده به بیمارستان‌ها و مراکز واکسیناسیون شهر تهران
۸۴	سید احمد محمودیان، پرستو گلشیری، سیده مینو جوانمرد، ناهید گرامیان، شهره اخوان طاهری	۱۳۹۸	تأثیر برنامه ی آموزشی مهارت کنترل خشم بر زنان در معرض خشونت خانگی: یک مطالعه ی مداخله ای
۸۵	پرویز بگررضایی، حبیب اله زنجانی، سیف اله سیف الهی	۱۳۹۸	تحلیل رابطه بین سرمایه اجتماعی و خشونت علیه زنان در خانواده‌های شهر ایلام در سال ۱۳۹۶
۸۶	فاطمه یاری نسب، کامروز امینی	۱۳۹۸	میزان و نوع خشونت خانگی در زنان متقاضی طلاق مراجعه کننده به سازمان پزشکی قانونی شهرستان بویراحمد
۸۷	پرویز بگررضایی	۱۳۹۸	مطالعه جامعه‌شناختی علل و زمینه‌های بروز خشونت خانگی علیه زنان با تاکید بر سرمایه اجتماعی (مورد مطالعه: زنان متاهل شهر ایلام)
۸۸	میلاذ جهانی جناقرد	۱۳۹۹	خشونت خانگی علیه زنان در ایران
۸۹	کبری خواجوی سه گنبد، علی اکبر سلیمانیان، احمد حیدرنیا	۱۳۹۹	عوامل روانشناختی زمینه ساز و تداوم بخش خشونت‌پذیری در زنان خشونت دیده: (یک مطالعه کیفی)
۹۰	سیدمجید صدرزاده، سیدمحمد موسوی، بهرنگ رضوانی کاخکی، شقایق رحمانی، کوثر دلدار، سارا همتی عالی	۱۳۹۹	بررسی علل خشونت خانگی در زنان باردار مراجعه کننده به اورژانس مصدومین مشهد
۹۱	ناهید مفردنژاد، مرتضی منادی	۱۳۹۹	ارتباط سرمایه‌های روان‌شناختی و فرهنگی با خشونت خانگی در زنان متاهل (مورد مطالعه: فرهنگیان بهبهان)
۹۲	ژاله کوه بومی، محمد قمری، سیمین حسینیان	۱۳۹۹	پیش بینی خشونت خانگی علیه زنان در دوران قرنطینه کرونا ویروس براساس انعطاف‌پذیری شناختی: نقش واسطه ای تاب آوری
۹۳	امید شکری، علی خدایی، شیرین معزالدینی	۱۴۰۰	تحلیل پدیدارشناختی تجربه زیسته زنان درباره خشونت خانگی در دوران قرنطینه کوید ۱۹
۹۴	سمیه رئیسی، داریوش بوستانی	۱۴۰۰	مطالعه کیفی خشونت علیه زنان بلوچ
۹۵	علی اکبرپور صحبت آبادی، رضا شم آبادی، فروغ صفری، زهرا سادات خورشید عرب	۱۴۰۰	بررسی شیوع انواع همسرآزاری در مناطق شهری و روستایی شهرستان دلفان